

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Soňa Baďurová

Alternativní tresty u mladistvých

Olomouc 2015

vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Alternativní tresty u mladistvých bakalářského studia Pedagogika – veřejná správa vypracovala samostatně. Všechny zdroje informací, které byly použity, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a internetových zdrojů.

V Olomouci dne 20. dubna 2015

.....

Soňa Baďurová

Poděkování

Ráda bych poděkovala JUDr. Zdence Novákové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.1 Trestní právo	8
1.2 Restorativní a retributivní justice.....	8
1.3 Mladistvý pachatel	10
1.4 Trestný čin	11
1.5 Dohled.....	11
2 TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH.....	12
2.1 Alternativní opatření	14
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	18
3.1 Historie PMS.....	18
3.2 Současnost PMS	19
3.3 Probace.....	19
3.4 Mediace.....	20
3.5 Cíle PMS.....	21
3.6 PMS a mladistvý.....	21
4 ALTERNATIVNÍ TRESTY	23
4.1 Podmíněné odsouzení	23
4.2 Podmíněné odsouzení s dohledem.....	25
4.3 Obecně prospěšné práce.....	25
4.4 Peněžitě opatření.....	27
4.5 Peněžitě opatření s podmíněným odkladem	28
4.6 Domácí vězení	28
4.7 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	30
4.8 Propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty.....	31
4.9 Zákaz činnosti	31

4.10	Vyhoštění	32
5	OCHRANNÁ OPATŘENÍ	33
5.1	Ochranné léčení	33
5.2	Zabezpečovací detence	34
5.3	Zabrání věci či jiné majetkové hodnoty	35
5.4	Ochranná výchova	35
6	EMPIRICKÁ ČÁST	37
6.1	Cíl empirické části	37
6.2	Metodologie	37
6.3	Vlastní výzkum	38
6.4	Shrnutí empirické části	48
	ZÁVĚR	51
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	56

ÚVOD

V úvodu své bakalářské práce nastíním celý koncept, kterým se budu zabývat v jejích jednotlivých částech. Důvodem výběru tématu je můj zájem o oblast práva, a to převážně trestního. Zvláště u dětí a mladistvých delikventů je alarmující stoupající počet přestupků a trestných činů, což ovlivňuje i budoucí společenský vývoj. Jednou z možností řešení této situace je ukládání alternativních trestů.

Cílem teoretické části této práce je především podrobný popis a objasnění problematiky alternativního trestání. Cílem empirické části je zjistit, zda a za jakých okolností se u mladistvých ukládají alternativní tresty, zda páchání trestné činnosti ovlivňuje rodinná nebo osobní anamnéza či zda mají mladiství delikventi horší prospěch ve škole.

V teoretické části se zaměřím na vymezení vybraných základních pojmů, kterými jsou trestní právo, mladistvý pachatel, trestný čin či dohled. Popíšu též rozdíly mezi restorativní a retributivní justicí, jelikož tyto pojmy s druhy trestů úzce souvisí.

Následně se budu zabývat trestním řízením ve věcech mladistvých a zmíním možná výchovná, ochranná či trestní opatření. Dalším krokem bude popis alternativního opatření a jeho dělení do několika skupin dle toho, v jaké fázi lze opatření provést. Mezi alternativní opatření patří podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání.

Uvedu též charakteristiku Probační a mediační služby, která má v oblasti trestního práva významnou roli. Zaměřím se na její historii, současnost, pojmy jako jsou probace a mediace, cíle a také souvislosti mezi probační a mediační službou a mladistvým.

Poté obrátím svou pozornost na alternativní tresty obecně, jejich definici, historii, využití a následně na vybrané tresty zvlášť. Zmíním podmíněné odsouzení, které někteří autoři odborné literatury považují za tradiční alternativu k uvěznění. Tento trest má velmi široké uplatnění, lze ho uložit téměř za každý trestný čin a to nejen u mladistvých.

Dalšími alternativními tresty, které popíši, budou podmíněné odsouzení s dohledem, obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem či domácí vězení, u kterého se vedou v současnosti neustálé diskuse. V České republice totiž chybí elektronický kontrolní systém. Odsouzení jsou kontrolováni pomocí Probační a mediační služby, která provádí nepravidelné kontroly v místě bydliště odsouzených. Situace s monitorováním se v současnosti však aktivně řeší. Nezapomenu zmínit též zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti a vyhoštění.

Uvedu i ochranná opatření, která slouží k ochraně společnosti před pachateli. Tato samostatná kategorie trestněprávních sankcí má výchovnou, zabezpečovací, léčebnou a terapeutickou funkci. Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci či jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.

Výzkumnou část budu realizovat využitím kvalitativního výzkumu, konkrétně případových studií, které mi umožní hlubší proniknutí do praxe alternativního trestání mladistvých. Zaměřím se na náhodně vybrané mladistvé a jejich případy, které popíši a poté porovnáám vybrané znaky.

V závěru své bakalářské práce shrnu a vyhodnotím všechny získané informace.

1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V první kapitole bakalářské práce shrnu základní a nejdůležitější pojmy související s alternativními tresty. Kapitola vymezuje definice, které jsou důležité pro oblast trestního práva, kam spadají i právě zmiňované alternativní tresty.

1.1 Trestní právo

Prvním a dle mého názoru nejdůležitějším pojmem souvisejícím s alternativním trestáním je trestní právo. To je řazeno do odvětví veřejného práva a je součástí právního řádu České republiky. Slouží k ochraně práv i zájmů fyzických/právnických osob. Určuje, která jednání jsou společensky škodlivá a považují se za trestný čin. Zabývá se sankcemi a ochrannými opatřeními za provinění. Trestní právo má několik funkcí, např. funkci preventivní, represivní (individuální posouzení a působení na pachatele trestného činu) nebo i ochrannou a regulativní (co nejpřesnější vymezení podmínek trestní odpovědnosti, ukládání trestů, ochranných opatření, atd.) (Fryšták a kol., 2009, s. 8 a 11-12).

Trestní právo se dělí na trestní právo hmotné a trestní právo procesní. První zmíněné se zabývá stanovením trestného činu a následným trestem, který lze za spáchaný skutek uložit. Trestní právo procesní upravuje procesně-právní vztahy u samotného trestního řízení, tedy postupy trestních orgánů při řešení trestních věcí (Fryšták a kol., 2009, s. 8 a 11-12).

Nejzákladnějším pramenem trestního práva hmotného je trestní zákoník, u trestního práva procesního se jedná o trestní řád (Fryšták a kol., 2009, s. 8 a 11-12).

1.2 Restorativní a retributivní justice

Dalším důležitým krokem je vysvětlení rozdílu mezi retributivní a restorativní justicí. Retributivní neboli tradiční či odplatná justice se zabývá potrestáním pachatele tradičními způsoby, především trestem odnětí svobody. Nepřipouští alternativní trestání. Trestající justice se zabývá myšlenkou, že spáchaný trestný čin je prohřeškem proti státu a porušením vzniká vina, za kterou pachateli musí být uložen trest (srov. Žatecká, 2007, s. 17).

Naproti tomu pojem restorativní justice pochází z anglického slova restore a znamená obnovit, navrátit do původního stavu. „*Vychází z myšlenky, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti,*

v níž se nacházejí, a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob.“ (Žatecká, 2007, s. 11).

Nápravná, obnovující justice, na rozdíl od retributivní justice, představuje odlišný přístup k trestnímu jednání. Snaží se přivést viníka k tomu, aby převzal odpovědnost za svůj čin, pochopil následky svého jednání a dospěl k soucitu s obětí trestného činu (Sotolář, Púry a Šámal, 2000, s. 24). Pachatel by měl pochopit, že oběti způsobil újmu (materiální, fyzickou, psychickou, ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb osobního nebo rodinného života) a měl by se podílet na náhradě škody.

V případě, že pachatel nechce odstranit následky trestného jednání, pokud vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli, či pokud je spáchaný trestný čin závažný, vstupuje do řízení soud. V takovém případě restorativní justice připouští angažovanost státních orgánů činných v trestním řízení (Žatecká, 2007, s. 12).

„Trestný čin je posuzován jako určitý sociální konflikt mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem. V trestním procesu se proto počítá s aktivní rolí obviněného i individuální oběti. Důraz je kladen na odstranění konfliktu mezi nimi.“ (Zoubková, 2002 s. 52). Jde o soubor postupů metod a cílů, které definují způsob a pravidla řešení problematiky trestné činnosti. Vychází z toho, že trestný čin není jen porušení veřejného zájmu, ale i porušení práva, útok na stát. Vždy jde především o konflikt mezi pachatelem a obětí. Naplňování spravedlnosti se odvíjí od poškozených osob a jejich potřeb, úsilí je zaměřeno především na obnovení hodnot a sociálních vztahů, urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí (např. pomocí materiálního urovnání). *„Restorativní justice se zajímá v první řadě o to, jak a komu byla trestným činem způsobena újma a jak tuto újmu napravit.“ (Sotolář, Púry a Šámal, 2000, s. 24).*

Pojem restorativní justice nezahrnuje pouze alternativní trestání, obnovující přístup může být taktéž využíván v kombinaci s trestem odnětí svobody.

Základním prvkem restorativní justice je mediace, což je zprostředkování kontaktu mezi obětí a pachatelem. Patří mezi alternativní druhy trestů. Někteří právníci a sociologové zastávají názor, že restorativní justice není mediace, proto pro ni používají pojmy „konference“ či „dialog“ (Žatecká, 2007, s. 15, srov. Zehr, Úvod do rest. justice, 2003, s. 41).

„Pozitivní účinky jsou od restorativní justice očekávány zejména u mladistvých. Pachatel může v rámci probačního a mediačního procesu aktivně vnímat všechny okolnosti jednání, kterého se dopustil a nikoli pouze hrozící trest. Úspěšná mediace mu umožňuje nevracet se do minulosti a vyhnout se pobytu ve vězení, kde zpravidla začíná opravdová kriminální kariéra.“ (Zoubková, 2002, s. 54).

1.3 Mladistvý pachatel

Dále se v textu zaměřím na pojmy týkající se především osoby mladistvého pachatele. Prvním z nich je vysvětlení pojmu mládež. Toto označení zahrnuje nejen mladistvé, ale i děti mladší patnácti let. Souhrnně jde tedy o fyzické osoby mladší 18 let (Zoubková, 2002, s. 12).

Mladistvý je trestněprávní pojem, který upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSM). V hlavě I. definuje mladistvého jako toho, kdo překročil hranici 15. roku života, ale nedovršíl 18. rok svého věku. „*Mladistvý je pojem právní, vymezuje věkovou kategorii, která v době spáchání trestného činu dovršila 15. rok a nepřekročila 18. věk.*“ (Černíková a kol., 2002, s. 21).

Občanské právo nezná pojem mladistvý. V občanském právu se považuje za podstatné pouze to, zda osoba má způsobilost k právům a povinnostem. V této situaci jde o pojem nazývaný se právní subjektivita. Ta vzniká již početím dítěte, podmínkou ovšem je, že se dítě narodí živé. Zaniká smrtí jedince a vydáním úmrtního listu. Dalším pojmem užívaným v občanském zákoně je způsobilost k právním úkonům. Ta vzniká v plném rozsahu při dovršení zletilosti, tj. 18. roku. Od 15 do 18 let je tato způsobilost omezená (Schelleová a kol., 2004, s. 115-116).

S mladistvým pachatelem souvisí i další zmiňované pojmy jako je nezletilý či osoba blízká věku mladistvého.

Nezletilý je opakem zletilosti. Pojem zahrnuje fyzické osoby, které nedovršíly 18 let, nebo nenabýly zletilosti manželstvím. Trestní právo ale tento pojem neužívá, je to termín občanského práva (Šoukal a kol., 2000, s. 5).

Za osobu blízkou věku mladistvého se považuje jedinec mezi 18. a 19. rokem věku. Pojem se užívá převážně v kriminologii a praxi. V trestním zákoníku (§ 41) se toto slovní spojení zmiňuje pouze jako polehčující okolnost při výměře trestu (Šoukal a kol., 2000 s. 6).

Co se týče odpovědnosti mladistvého, je řešena v § 5 ZSM. Pokud v době spáchání trestného činu nedosáhl mladistvý takové míry rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za své skutky zodpovědný.

1.4 Trestný čin

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník) definuje v § 13 trestný čin jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a nese znaky uvedené v zákoně (§ 13 trestního zákoníku).

Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny. Do skupiny přečinů patří všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy, u kterých je horní hranice trestní sazby odnětí svobody do 5 let.

Zločiny jsou všechny ostatní trestné činy. Zvláštní skupinou zločinů jsou zvláště závažné zločiny, kam spadají úmyslné trestné činy s horní hranicí odnětí svobody nejméně 10 let (§ 14 trestního zákoníku).

§ 6 ZSM zmiňuje informaci, že pokud trestný čin spáchal mladistvý, nazýváme jej proviněním. V mnoha případech odborná literatura nerozlišuje pojmy trestný čin a provinění, proto i já v následujícím textu používám obě možnosti označení jako synonyma.

Za spáchání provinění by měl následovat trest (tradiční či alternativní). Pokud mladistvý pachatel spáchá přestupek či trestný čin, ve většině případů je mu uloženo výchovné, ochranné nebo trestní opatření. Výjimečně lze uložit i nepodmíněný trest odnětí svobody a to v případech, stanovených zákonem.

Trestní sazba se u mladistvých pachatelů snižuje na polovinu. Horní hranice sazby nesmí převyšovat 5 let, výjimečně 10 let, pokud má soud za to, že by nižší hranice nebyla dostatečná (§ 31 odst. 1 ZSM).

1.5 Dohled

„Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (dále jen "probační úředník"), spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.“ (§ 49 trestního zákoníku).

Účelem dohledu je sledování a kontrola pachatele, jež vede k zajištění ochrany společnosti a snížení pravděpodobnosti páchaní další trestné činnosti, jakož i k pomoci pachateli vést řádný život (§ 49 trestního zákoníku). Nejčastější důvody stanovení dohledu nad mladistvým jsou záškoláctví, útoky, drobné krádeže, agresivní chování vůči rodičům, učitelům nebo vrstevníkům aj. U mladistvých pachatelů je využíván ve velké míře.

2 TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH

ZSM, který nabyl účinnosti 1. ledna 2004, upravuje trestní právo hmotné i procesní. Zákon se vztahuje pouze k osobám, které nedovršily 18. rok (Jelínek a kol, 2003, str. 16).

V ZSM můžeme najít několik základních zásad, které jsou závazné. V případě, že osoba spáchá trestný čin, který v době provedení nebyl trestný, nemůže být za toto provinění souzena. To, jaké jednání již není v souladu se zákonem, uvádí trestní zákoník. Při ukládání opatření za provinění se musí přihlížet k věku i rozumové a mravní vyspělosti obžalovaného. Druh trestu by neměl narušovat zdravotní stav, osobní, rodinné a sociální poměry i celkový další vývoj trestaného jedince. Důraz je kladen na ochranu osobních údajů a právo na soukromí a každý mladistvý má právo na to, aby jeho skutek byl posouzen bez zbytečných odkladů. Orgány činné v trestním řízení musí spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Osoby, které orgány při jednání zastupují, musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. *„Zároveň je třeba kladně hodnotit, že v případě soudců a státních zástupců je zajištěno celoživotní vzdělávání těchto osob v rámci Justiční akademie, které se vedle právních oblastí orientuje i na související obory, jako je dětská psychologie, dětská psychiatrie, kriminologie, apod.“* (Hulmánková, 2013, s. 43).

Zánik trestnosti může nastat dle § 7 ZSM v případě, jedná-li se o účinnou lítost. Jde o situaci, kdy mladistvý spáchal trestný čin, za který hrozí maximálně 5 let odnětí svobody a to v případě, jestliže mladistvý po trestném činu:

- a) *„dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,*
- b) *svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě a*
- c) *čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost“* (§ 7 ZSM).

K zániku může dojít také v případě zmíněném v § 8 ZSM, tedy v souvislosti s promlčecí dobou. *„Trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí:*

- a) *deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest,*
- b) *pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,*
- c) *tři léta u ostatních provinění“* (§ 8 ZSM).

Případy, kdy není možné promlčení trestního stíhání, jsou obsaženy v trestním zákoníku § 34 a § 35.

Proces soudnictví za spáchané trestné skutky mladistvých a dětí vykonávají soudy pro mládež.

Opatření, které je možno uložit mladistvému, zmiňuje § 10 ZSM. Mohou jimi být:

- a) výchovná opatření, která je možno uložit mladistvému již v průběhu trestního řízení pouze s jeho souhlasem. Lze je ukládat samostatně či kombinovaně s upuštěním od potrestání, v rámci odklonů nebo při uložení ochranných opatření (srov. Hulmánková, 2013, s. 41 -42).

Výchovnými opatřeními jsou:

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení a
- napomenutí s výstrahou.

- b) Mezi ochranná opatření patří:

- ochranné léčení,
- zabránění věci či jiné majetkové hodnoty,
- ochranná výchova a
- zabezpečovací detence.

- c) Trestní opatření lze rozdělit na:

- obecně prospěšné práce,
- peněžitá opatření,
- peněžitá opatření s podmíněným odkladem,
- propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- domácí vězení,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- vyhoštění,
- podmíněné odsouzení,
- podmíněné odsouzení s dohledem a
- odnětí svobody nepodmíněně.

Účelem těchto opatření je především vytvoření podmínek pro sociální i duševní rozvoj mladistvého, dosažení určité rozumové a mravní vyspělosti, osobních vlastností, ochrana mladistvého před škodlivými vlivy i předcházení dalšímu páčání trestné činnosti (§ 9 ZSM).

K upuštění od uložení trestního opatření mladistvému může dojít bez další intervence, s uložením výchovného či ochranného opatření, nebo lze od uložení trestního opatření upustit podmíněně (§ 11 a § 14 ZSM).

Soud nebo státní zástupce mohou udělit i výchovnou povinnost, tj. například příkaz, aby mladistvý bydlel s rodičem či jeho zákonným zástupcem, aby uhradil škodu vzniklou svým jednáním nebo se snažil škodu napravit. Dalším možným výchovným prostředkem pro mladistvého může být vykonávání určitého druhu činnosti ve svém volném čase. Mělo by jít o takovou činnost, která je prospěšná společnosti, ale nesmí zároveň narušit zdravotní stránku jedince ani přípravu na budoucí život a povolání. Maximální časový rozsah pro její výkon nesmí přesahovat 4 hodiny denně, 18 hodin týdně a 60 hodin celkem (§18 ZSM).

Další možností opatření, jež je možno uložit mladistvému, je udělení výchovného omezení, kterým může být zákaz návštěvy určité akce, zařízení nebo jinak neprospěšného prostředí pro mládež, zákaz styku s určitými osobami v okolí, zákaz zdržování se na určitém území, zákaz zneužívání návykových látek, přechovávání nebezpečných předmětů, zákaz účasti na hazardních hrách nebo stěhování se či změna zaměstnání bez vědomí probačního úředníka (§19 ZSM).

Dle § 20 ZSM může soud nebo státní zástupce uložit mladistvému i napomenutí s výstrahou a to v přítomnosti zákonného zástupce. Pokud je napomenutí účelné a vhodné, může soud další potrestání přenechat zákonnému zástupci, škole či výchovnému zařízení. Ti však musí následně poskytnout soudu vyrozumění o výsledku jednání.

2.1 Alternativní opatření

Alternativní opatření lze definovat jako „*souhrn institutů, jejichž primárním účelem je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody, jejich uspořádání a vzájemné vztahy mezi nimi*“ (Sčerba, 2011, s. 30).

Alternativní opatření se dělí do několika skupin dle toho, zda lze opatření provést ve fázi trestního řízení v trestním právu hmotném či v trestním právu procesním:

A. Mezi hmotněprávní alternativní opatření patří:

- a) alternativní tresty a
- b) alternativy k potrestání (Sčerba, 2011, s. 30).

B. Procesními alternativními opatřeními, tzv. odklony v trestním řízení jsou:

- a) podmíněné zastavení trestního stíhání,
- b) narovnání,
- c) podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a
- d) odstoupení od trestního stíhání.

Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání je v praxi využíváno velice často a jeho podmínky můžeme najít v trestním řádu v § 307. Může o něm rozhodnout v přípravném řízení státní zástupce či soud, pokud se již nejedná o přípravné řízení (§ 307 trestního řádu).

Je založeno na stanovení zkušební doby, zpravidla od 6 měsíců do 2 let, ve které se upouští od trestního stíhání. V této době lze na obviněného výchovně působit a kontrolovat jej. V případě závažnějších trestných činů, které jsou upraveny ještě jinými podmínkami, například zavázání se ke zdržení určité činnosti, náhrada škody či částečná peněžitá pomoc obětem, se zkušební doba může stanovit na 6 měsíců až 3 roky. Při porušení této zkušební doby se přistupuje k pokračování trestního řízení vůči obviněnému (srov. Hulmánková, 2013, s. 52).

Aby mohlo být trestní stíhání zastaveno, je nutno splnit tyto podmínky:

- a) jedná se o přečin,
- b) obviněný se k činu doznal,
- c) obviněný uhradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným uzavřel dohodu o její náhradě,
- d) vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu lze důvodně rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání považovat za dostačující (Hulmánková, 2013, s. 52 -53).

Jestliže obviněný ve zkušební době splnil všechny stanovené podmínky i omezení a vedl řádný život, rozhodne státní zástupce nebo soud, že se osvědčil. V opačném případě rozhodne, i v průběhu zkušební doby, že se neosvědčil a v trestním stíhání se dále pokračuje (§ 308 trestního řádu).

Narovnání (§ 309 trestního řádu)

Narovnání je „*dohoda mezi obviněným a poškozeným, která vyžaduje schválení státního zástupce či soudu, s procesními důsledky zastavení trestního stíhání.*“ (Sčerba, 2011, s. 76).

O narovnání můžeme hovořit též jako o mediaci, protože se jedná o mimosoudní urovnání konfliktních vztahů mezi pachatelem a obětí. V České republice je tento způsob možné využívat od 1. 9. 1995, kdy nabyla účinnosti novela zákona č. 152/1995 Sb. V současné době se u narovnání řídíme novelou č. 41/2009 Sb. (srov. Sčerba, 2011, s. 76).

V přípravném řízení může tento druh odklonu navrhnout státní zástupce, v řízení před soudem soud pro mládež (Hulmánková, 2013, s. 53).

Tento druh odklonu je v praxi využíván jen v ojedinělých případech a podmínky jeho aplikace obsahuje ustanovení v § 309 trestního řádu.

Podmínky:

- a) se schválením narovnání souhlasí obviněný i poškozený,
- b) obviněný prohlásí, že skutek, pro který je stíhán, spáchal,
- c) skutek spáchaný mladistvým spadá do přečinů,
- d) obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou svým trestním jednáním nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem,
- e) obviněný složí na účet soudu či v přípravném řízení státnímu zastupitelství částku sloužící na pomoc obětem trestného činu a
- f) způsob vyřízení pomocí narovnání považuje soud či v přípravném řízení státní zástupce za dostačující (§ 309 trestního řádu).

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179 g trestního řádu)

Tento typ odklonu je podobný podmíněnému zastavení trestního stíhání, ale používá se v případech, kdy ještě trestní řízení vůbec nebylo zahájeno. O jeho využití může rozhodnout pouze státní zástupce a to ve zkráceném přípravném řízení. Podmínky uložení se shodují s podmínkami podmíněného zastavení trestního stíhání. Zkušební doba odložení návrhu je od šesti měsíců do 1 roku. Podezřelý musí vést v tomto období řádný život, stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání (srov. Sčerba, 2011, s. 94).

Odstoupení od trestního stíhání

Tuto možnost lze praktikovat pouze u mladistvých pomocí ZSM a to v případech určených v § 70 (Sčerba, 2011, s. 105). Odstoupit lze za těchto podmínek:

- a) jde o provinění, jehož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři roky,
- b) není zde veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého,
- c) orgán rozhodující o odstoupení trestního stíhání jedná s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a k osobě mladistvého a
- d) trestní stíhání není účelné a potrestání není nutné k odvrácení dalšího porušování zákona (§ 70 ZSM).

Tento druh odklonu se používá především tehdy, pokud mladistvý absolvoval vhodný probační program a škoda, kterou způsobil, byla úplně nebo alespoň částečně uhrazena, nebo v případě, bylo-li mladistvému uloženo napomenutí s výstrahou (§ 70 ZSM).

3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Ve většině vyspělých zemí je Probační a mediační služba (dále jen PMS) nedílnou součástí trestní oblasti. Vznikla jako pomoc při ukládání trestů vykonávaných na svobodě a snaží se přispět ke snížení počtu uvězněných osob. Propojením kontroly a pomoci slouží PMS k motivování pachatele, k jeho nápravě, popřípadě nápravě škod, které způsobil, ale bere ohledy i na oběti (srov. Ščerba, 2011, s. 352).

3.1 Historie PMS

K ovlivnění vzniku nových institucí přispěli v československém totalitním režimu především odborníci trestního práva, penologie, kriminologie, aj. Koncem 60. let 20. století začaly díky těmto odborníkům posilovat sociálně – výchovné prvky při práci s pachateli trestných činů (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 10).

Ve spolupráci s Národním výborem hlavního města Prahy a Výzkumným ústavem kriminologickým vzniklo v letech 1968 – 1971 experimentální středisko postpenitenciární péče, které se v rámci projektu Výzkum faktorů recidivy zabývalo sociálně nepřízpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z trestu odnětí svobody. Díky tomu se začala uplatňovat nová profese sociálních kurátorů, jejichž působnost se rychle rozrůstala do dalších měst (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 10).

O několik let později začalo docházet ke specializaci profese. Začali například působit specialisté zabývající se pouze delikventní mládeží, tzv. kurátoři pro mládež. V 2. polovině 20. století se kromě kontroly začalo uvažovat i o pomoci trestně stíhaným mladistvým a jejich rodinám. Objevila se i myšlenka vzniku probačních center, ale tehdejší režim období Pražského jara 1968 tuto myšlenku pohřbil (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 10).

K dalšímu vývoji došlo až po roce 1989, kdy převrat přispěl k zásadním změnám politického a společenského systému. Začaly se objevovat další aktivity, jako bylo například zavedení institutu alternativ, které přispěly ke vzniku PMS v České republice (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 11).

„Vlastní základy probační služby byly položeny usnesením vlády č. 341 ze dne 15. 6. 1994, od 1. 1. 1996 pak byla postupně budována síť probačních pracovníků na okresních a krajských soudech, kteří však mohli vykonávat probační činnost pouze v omezené míře na základě zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících.“ (Ščerba, 2011, s. 352).

3.2 Současnost PMS

V současnosti se PMS řídí předpisem č. 257/2000 Sb. Zákon o Probační a mediační službě, který je účinný od 1. 1. 2001 (dále jen zákon o PMS). K této oblasti se vztahují i některá jiná ustanovení a to převážně § 49 a § 51 trestního zákoníku, které vymezují pojem dohled a § 27 b) trestního řádu. Důležité jsou i interní normy PMS, zvláště Statut PMS a Organizační řád PMS (Sčerba, 2011, s. 353).

V čele PMS stojí ředitel, který zajišťuje chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Je jmenován a odvoláván ministrem spravedlnosti (Zákon o PMS). Po celé České republice je v současnosti 74 středisek a 4 pobočky PMS. Každé středisko má svého vedoucího, který je jmenován a odvoláván také ministrem spravedlnosti a to na návrh ředitele a Rady pro probaci a mediaci, což je poradní orgán ministra (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 38).

3.3 Probace

Slovo probace pochází z latinského probāre, což znamená zkoušet, dohlížet, ověřovat. Jedná se tedy o dohled probačního pracovníka nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným k výkonu alternativního trestu (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 71). Zahrnuje působení probačního úředníka při probačním dohledu, soudní pomoci, včasné pomoci, při výkonu obecně prospěšných prací, aj. Důležité jsou tři prvky probace, kterými jsou kontrola, pomoc a poradenství (srov. Žatecká, 2007, s. 21).

Pravidelná kontrola probačního úředníka by měla přispět k tomu, že klient bude vést svůj následující život bez dalšího konfliktu se zákonem. Probační úředník provádí nejen kontrolu a dohled, ale nabízí i pomoc a podporu, například v oblasti hledání nebo udržení si zaměstnání. Vyskytují se zde prvky sociální, psychologické i pedagogické pomoci a poradenství (Zoubková, 2002, s. 53). Úředník pravidelně vypracovává záznamy o chování i průběhu dohledu, do těchto záznamů pak soudci či státní zástupci nahlíží.

Cílem PMS v České republice je dle Žatecké (2007, s. 26) snaha respektovat klienta, ochrana společnosti, vyváženost systému mezi pachatelem, obětí a společností, kontinuita a spolupráce s dalšími organizacemi.

„Mezi probační činnosti patří především zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření, jako je podmíněný trest spojený s dohledem, trest obecně prospěšných prací, podmíněné propuštění z výkonu trestu,

odnětí svobody spojené s dohledem, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, propuštění z ochranného léčení rovněž spojené s dohledem.“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 71).

3.4 Mediace

Termín *mediace*, je odvozen z latinského slova *medium* neboli střed. Přeneseně se tak označuje zprostředkování. V dnešní době se pojem *mediace* používá v souvislosti se zprostředkováním alternativního řešení sporu pomocí třetí osoby, tzv. mediátora (Zoubková, 2002, s. 53). Jedná se o možnost mimosoudního řešení konfliktů, která slouží k urovnání konfliktního vztahu vzniklého trestním jednáním mezi pachatelem a obětí za pomoci nestranné osoby – mediátora (§ 2 odst. 2 zákon o PMS). S mediací musí souhlasit obě strany – obviněný i poškozený.

Mediace nemá za cíl jen potrestání obviněného nebo odškodnění poškozeného, ale především nalezení kompromisu mezi oběma stranami (Žatecká, 2007, s. 28).

Toto řešení je vždy dobrovolné. Po kontaktu a jednání s oběma stranami mediátor vypracuje záznam pro soudce nebo státního zástupce, což má pozitivní či negativní vliv na další stíhání pachatele a uložení sankce. Pokud nejde uskutečnit osobní, přímé setkání pachatele a oběti, může mediátor zvolit i jiné možnosti směřující k urovnání konfliktu (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 39).

Mediace se nevyužívá pouze v trestním právu, ale např. i v právu rodinném či obchodním (Žatecká, 2007, s. 29).

Nejdůležitější osobou v procesu *mediace* je mediátor. Je to nestranná osoba, která by měla být schopna úspěšně vyjednávat a dobře komunikovat s lidmi. Často se mediátory stávají osoby, které mají psychologické nebo sociálně právní vzdělání. Jejich úkolem je vytvoření prostředí, ve kterém se účastníci budou cítit dobře a sami budou navrhopvat možnosti řešení. Mediátor nemůže žádnou ze stran nijak omezovat nebo soudit (srov. Žatecká, 2007, s. 29-30).

3.5 Cíle PMS

Činnost PMS směřuje k několika cílům, z nichž tři nejzákladnější zmíním dále. Prvním z nich je cíl integrace pachatele, což znamená, že PMS usiluje o znovuzачlenění obviněného či pachatele do společnosti a to již bez páchaní trestné činnosti a porušování zákonů. Participace poškozeného je dalším cílem, kterým se PMS snaží o jeho začlenění do procesu odškodnění i o znovuzískání jeho důvěry a pocitu bezpečí. Posledním ze tří cílů je ochrana společnosti a to tím, že se PMS snaží účinně řešit konflikty a rizika při porušování zákonů a následném trestním řízení, dohlíží na správné chování a činnost alternativně odsouzených. Zjednodušeně lze říct, že PMS chrání společnost před další kriminalitou (<https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>).

3.6 PMS a mladistvý

Díky ZSM došlo k ovlivnění PMS České republiky. Zákon zavádí nové druhy trestněprávních sankcí, při jejichž plnění má hrát PMS nezastupitelnou roli. V § 3 ZSM je zmíněna informace, že soudci, státní zástupci, policie i PMS musí mít speciální průpravu při práci s mladistvými. Cílem PMS je nejen posílení výchovné a resocializační stránky, ale i samotné trestní řízení vedené proti mladistvému (§ 16 ZSM).

V ZSM se text § 75 přímo zabývá činností a působností PMS při výkonu rozhodnutí v řízení proti mladistvým. Probační úředníci mají nejen provádět nad mladistvými dohled, ale mají dosáhnout i toho, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život bez porušování zákona v případě, že bylo rozhodnuto:

- a) *„o propuštění mladistvého z vazby za současného uložení dohledu (tzv. včasná pomoc),*
- b) *o podmíněném zastavení trestního stíhání,*
- c) *o podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem,*
- d) *o uložení obecně prospěšných prací za současného uložení výchovných opatření,*
- e) *o uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- f) *o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,*
- g) *o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody za současného uložení dohledu*
a
- h) *o uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatřeních a soud předal věc Probační a mediační službě“ (§ 75 ZSM).*

PMS organizuje i speciální probační programy pro mladistvé s různým zaměřením. Jejich cílem je snaha o rozvoj sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, o jeho aktivní ovlivňování tak, aby v budoucnu již nejednal kriminálně. Programy se zaměřují na sociální výcvik, psychologické poradenství, terapii i obecně prospěšné činnosti a to včetně vzdělávací, rekvalifikační, aj. Schvaluje je ministerstvo spravedlnosti. Probační programy jsou zajišťovány soukromými subjekty, které získávají akreditaci od ministerstva spravedlnosti. Mladistvý může být do programu zařazen po splnění několika podmínek. Probační program musí taktéž odpovídat potřebám a zájmům mladistvého i společnosti. Mladistvý musí mít možnost se s programem důkladně seznámit a musí se svou účastí souhlasit (srov. Ščerba, 2011, s. 342 - 343).

PMS nabízí probační a resocializační program pro mladistvé pachatele, který má za cíl nejen působit na mladistvého aktivně, aby odčinil následky svého trestního jednání a vytvořil si pozitivní postoj ke společnosti, ale i preventivně, aby již nejednal trestně a nedošlo u něj k recidivě (Žatecká, 2007, s. 72).

Do programu může mladistvého zařadit soud či státní zástupce již v přípravném řízení, pokud usoudí, že je to pro mladistvého vhodné a mladistvý s účastí souhlasí. Probační úředník, který má jedince na starosti, podá soudu pro mládež nebo státnímu zástupci zprávu o průběhu i ukončení (§ 17 ZSM). Účast v tomto programu je jednou z možností, kdy je možno odstoupit od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSM).

S PMS spolupracuje i Orgán sociálně právní ochrany dětí, jehož pracovníkem, je kurátor. *„Kurátor pro mládež se aktivně podílí na vytváření podmínek pro uplatnění alternativ v systému trestního práva, předkládá návrh na možné uplatnění alternativ u klienta, a samozřejmě i na možnou účast v probačním programu.“* (Žatecká, 2007, s. 73). Kurátoři se zabývají i anamnézou rodiny mladistvého, poměry ve kterých vyrůstá či jeho motivací a postojem k situaci (Žatecká, 2007, s. 73).

4 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Toto slovní spojení lze chápat v širším slova smyslu, jako všechny druhy trestů obsažené v § 52 trestního zákoníku ovšem s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody (srov. Sčerba, 2011, s. 31).

V užším pojetí lze alternativní trest vymezit jako náhradu za nepodmíněný trest odnětí svobody, přičemž do této skupiny spadají pouze trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest (jako samostatný trest dle § 67), podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. U mladistvých je do této skupiny zařazeno i peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu (Sčerba, 2011, s. 31).

Důvodem podpory alternativních trestů je nejen ekonomické hledisko, ale i aktivní zapojení pachatele do řešení jeho spáchaného skutku, pozitivní motivace pachatele k tomu, aby v budoucnu vedl řádný život, jelikož odsouzený k alternativnímu trestu není vystaven negativnímu působení vězeňského prostředí. Dalšími důvody můžou být například vyrovnání se s nedostatkem míst ve věznicích či zachování pozitivních sociálních vazeb s rodinou, vrstevníky, školou, aj. (Přesličková, Cajdoš, Krutina, 2009, s. 8-9).

4.1 Podmíněné odsouzení

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je považováno za jednu z tradičních alternativ uvěznění. Jeho prvotní zavedení na našem území bylo ukotveno zákonem č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění (Sčerba, 2011, str. 210). Od této doby ale došlo k mnoha změnám v právní úpravě a v dnešní době tuto sankci upravuje především trestní zákoník, oddíl 6. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je zakotveno i v ZSM, § 33. Má velmi široké uplatnění. Lze ho teoreticky uložit za téměř každý trestný čin a v dnešní době je to nejčastěji ukládaný trest nejen u mladistvých.

Dle mého názoru je to i jeden z nejmírnějších trestů, proto považuji za paradoxní, že jej lze ukládat i za závažné trestné činy. Na rozdíl od jiných přísnějších alternativních trestů (domácí vězení, obecně prospěšné práce, aj.) u něj nejsou přesně vymezeny podmínky uložení. Dalo by se říct, že v současné době je toto opatření jakousi výstrahou pro pachatele, proto se hojně využívá u těch osob, které v minulosti nebyly trestány a jsou nazývány tzv. „prvopachatelem“. Soud musí po důkladném prozkoumání pachatelova života určit, zda je pro něj varování dostačující a není třeba ukládat jiný trest (srov. Sčerba, 2011, s. 215, 217).

Je však třeba zmínit fakt, že přijetím nového trestního zákoníku se přijal i jiný pohled na řešení otázek týkajících se podmíněného odsouzení. Dle § 52 odst. 2 trestního zákoníku se v nové právní úpravě trestem odnětí svobody rozumí nejen nepodmíněný trest odnětí svobody, ale i podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Proto ho dle nového trestního zákoníku nelze považovat za alternativní trest. V ZSM je ale tento trest zařazen jako samostatný druh trestního opatření (§ 24). Z tohoto důvodu jsem se rozhodla jej zmínit.

„Podstata podmíněného odsouzení spočívá v tom, že soud sice uloží trest odnětí svobody, avšak nepřistoupí k jeho okamžitému výkonu, resp. výkon odkládá na tzv. zkušební dobu. Výchovné působení na pachatele je tedy založeno na pohrůzce výkonem trestu odnětí svobody.“ (Sčerba, 2011, s. 210). U mladistvých je tato zkušební doba, která počíná běžet právní mocí rozsudku, stanovena na 1 – 3 roky, ale pouze u trestního opatření nepřevyšujícího 3 roky (Hulmánková, 2013, s. 42). Současně může být uloženo i výchovné opatření. Soud může využít výchovného působení rodiny, školy, atd. (§ 82 trestního zákoníku).

Ve zkušební lhůtě musí odsouzený vést řádný život a je směřován k tomu, aby dle svých sil nahradil škodu či nemajetkovou újmu, kterou způsobil trestním jednáním (§ 82 trestního zákoníku). Podmínkou uložení tohoto opatření je předpoklad k tomu, že mladistvý bude vést řádný život i bez dozoru PMS a již nebude jednat v rozporu se zákonem (Sčerba, 2011, s. 119). Pokud soud neuloží odsouzenému dohled probačního pracovníka, je odsouzený kontrolován minimálně jednou za 6 měsíců a zkoumá se, zda vede řádný život a dodržuje omezení, která mu byla uložena (§ 329 trestního řádu).

Pokud soud dojde k přesvědčení, že odsouzený vedl po celou dobu zkušební doby řádný život, nepáchal další trestnou činnost, dodržoval případná omezení i povinnosti, snažil se dle svých možností nahradit vzniklé škody, vysloví se, že se odsouzený osvědčil. V opačném případě rozhodne o vykonání trestu odnětí svobody. Ve výjimečných případech může soud stanovit nad odsouzeným dohled, prodloužit mu zkušební dobu či mu uložit přiměřená opatření nebo povinnosti. Pokud se soud do 1 roku od uplynutí zkušební doby nevysloví, má se za to, že se jedinec osvědčil a hledí se na něj jako by nebyl souzený (§ 83 trestního zákoníku).

4.2 Podmíněné odsouzení s dohledem

„Institut podmíněného odsouzení s dohledem byl do českého trestního práva zakotven novelou č. 253/ 1997 Sb., s účinností od 1. 1. 1998, a to společně s institutem podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.“ (Sčerba, 2011, s. 226).

Toto trestní opatření spočívá v tom, že se výkon uloženého trestu odnětí svobody odloží na zkušební dobu, ve které je pachatel vystaven dohledu probačního úředníka. Opatření se užívá v případech, kdy je u mladistvého výrazněji narušeno chování. Probační úředník ho může efektivně kontrolovat i pozitivně ovlivňovat. Může mladistvému také poskytnout pomoc ve zkušební době, která se stanovuje stejně jako u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody od 1 do 3 let (Sčerba, 2011, s. 226 – 227).

Trest je tedy přísnější než podmíněné odsouzení, jelikož je odsouzený kontrolován. V tomto případě je odsouzený nucen vést řádný život a povinen dodržovat omezení a povinnosti vyplývající z dohledu. Probační úředník má na mladistvého intenzivní výchovný vliv směřující k jeho resocializaci. V pravidelných intervalech se musí mladistvý účastnit kontrolních schůzek ve středisku PMS a zde oznamovat veškeré důležité informace (o zaměstnání, škole, rodině,...). Na středisko by se měli mladiství dostavovat nejlépe i se zákonnými zástupci, jelikož to má dle Žatecké na mladistvého výchovnější vliv a může lépe dojít k nápravě mladistvého. Pokud chce mladistvý změnit trvalé bydliště, je to možné pouze se souhlasem probačního úředníka (srov. Žatecká, 2007, s. 70, 72).

Sledování a kontrolu dodržování povinností i omezení včetně vedení řádného života má na starosti probační úředník, v jehož obvodu má odsouzený trvalé bydliště či práci. Pokud vše probíhá v pořádku, soud pro mladistvé se vysloví, že se odsouzený osvědčil, v opačném případě se postupuje stejně jako u podmíněného odsouzení (§ 86 trestního zákoníku).

4.3 Obecně prospěšné práce

Community service, někdy nazývané jako společensky prospěšné práce (Žatecká, 2007, s. 80), jsou typem alternativního trestu, kterým je možno u méně závažné trestné činnosti odčinit jednání porušující zákony vlastní aktivitou, prací k obecně prospěšným účelům. Odsouzený k tomuto trestu je povinen práci vykonávat samostatně, osobně, bezplatně a ve svém volném čase (§ 65 trestního zákoníku). Sazba hodin trestu obecně prospěšných prací nesmí dle § 26 ZSM převyšovat polovinu horní hranice sazby, která je zmíněna

v trestním zákoníku v § 63 odst. 1. Rozmezí hodin trestu se u mladistvých pohybuje v intervalu 50 – 150 hodin.

Obecně prospěšné práce patří do skupiny tzv. komunitních trestů, čili trestů, které jsou vykonávány ve společnosti (Přesličková, Cajdoš, Krutina, 2009, s. 23). Výkon trestu obecně prospěšných prací probíhá v obvodu okresního soudu, kde má odsouzený trvalé bydliště. V jiném obvodu je to možné pouze se souhlasem odsouzeného (§ 335 trestního řádu).

„Do českého trestního práva byl trest obecně prospěšných prací zakotven s účinností od 1. 1. 1996 novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/ 1995 Sb.“ (Sčerba, 2011, s. 276). V současné době zajištění a výkon trestu upravuje zákon č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku a zákon č. 140/1961 Sb. trestního řádu.

Tento typ opatření působí na jedince velmi výchovně, ale lze jej uložit pouze za přečiny. Při výkonu práce nesmí být ohroženo zdraví, bezpečnost, ani mravní vývoj mladistvého. O druhu práce, kterou bude odsouzený vykonávat a místu výkonu rozhoduje okresní soud na návrh úředníka PMS (§ 336, odst. 2 trestního řádu). Po přidělení druhu práce a místa výkonu si odsouzený s institucí dohodne časový rozvrh, tzv. harmonogram práce, který musí být v souladu s dalšími povinnostmi odsouzeného jako je zaměstnání, vzdělávání, aj. Písemná dohoda obsahuje informace o dnech a čase, ve kterém bude jedinec docházet vykonávat obecně prospěšné práce. Jeho dodržování je nutno vyžadovat (Přesličková, Cajdoš, Krutina, 2009, s. 27-28).

Jestliže odsouzený vede během vykonávání trestu řádný život bez porušování zákona a plní povinnosti určené soudem, má tím danou možnost zařadit se po odpracování hodin do normální společnosti bez záznamu trestu v rejstříku a přetrhaných společenských vazeb. Pokud ale nastane opačný stav a odsouzený neplní své povinnosti nebo nevede řádný život, je trest změněn a odsouzený musí nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody. Každá hodina obecně prospěšných prací znamená jeden den ve věznici (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 90).

Provádění kontroly výkonu trestu obecně prospěšných prací má na starosti pracovník PMS, který zajišťuje výkon trestu, navrhuje konkrétní místo výkonu a druh práce, sleduje průběh, informuje soud o vykonání prací i o případných potížích odsouzeného. Jeho úkolem je i pomoc a aktivní řešení problémů, průběžné kontrolování, motivace k plnění trestu, aj. Úředníci PMS také pořádají semináře pro poskytovatele obecně prospěšných prací, kde informují o zmíněném alternativním trestu. Poskytovatelé jsou evidováni v celorepublikovém elektronickém katalogu, který je přístupný soudcům, vyšším soudním úředníkům i PMS (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 91).

Mezi hojně ukládané práce výkonu trestu obecně prospěšných prací patří úklidové práce – úklid vozovek, chodníků, veřejných prostranství, vodních toků, odstraňování grafitů, odklizení sněhu, třídění odpadů, atd. Dále jsou ukládány stavební a pomocné práce či v menší míře se ukládají i kancelářské a odborné práce (Přesličková, Cajdoš, Krutina, 2009, str. 15).

4.4 Peněžitě opatření

„Peněžitý trest (§ 67 až 69 tr. zák.) představuje základní majetkovou sankci postihující specificky peněžní prostředky pachatele. Jeho účelem může být mj. odčerpání finančních prostředků získaných přímo trestnou činností či v jejím přímém důsledku, anebo těch prostředků, které by potenciálně mohly sloužit k páchání další trestné činnosti.“ (Sčerba, 2011, s. 245). Peněžitý trest je pro stát velmi výhodný, jelikož částka uložená pachateli po zaplacení připadá státu.

Tento druh alternativního trestu je možno uložit mladistvému za podmínek stanovených v trestním zákoníku. Jsou to např. situace, kdy pachatel získal nebo se snažil získat pro sebe či někoho jiného úmyslným trestným činem nějaký prospěch. Také se ukládá v případech, kdy to povoluje trestní zákon s ohledem na typ spáchaného trestného činu či pokud je uložen za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti není uložen současně s odnětím svobody. Po posouzení spáchaného trestného činu může být uložen peněžitý trest i samostatně (§ 67 trestního zákoníku).

Uložení je navíc možné pouze v případě, je-li mladistvý výdělečně činný nebo umožňují-li mu to jeho majetkové poměry. Soud ukládá zmíněné opatření prostřednictvím úhrady 10 - 365 denních sazeb a rozmezí se může pohybovat od 100 Kč – 5000 Kč za den. Současně je uložen i náhradní trest odnětí svobody při nevykonání trestu ve vyměřené lhůtě, maximálně na 1 rok (§ 27 ZSM). Celkově tudíž může být mladistvému pachateli uloženo peněžitě opatření v rozmezí od 1000 Kč do 1 825 000 Kč. Před přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009 byla stanovena finální částka, kterou byl odsouzený povinen zaplatit, neužívalo se vyměřování trestu dle denních sazeb (srov. Sčerba, 2011, s. 249).

Ukládání trestu dle typu provinění není jasně dáno, lze ho tedy uložit i za zvlášť závažné zločiny, kterými může být loupež, podvod, krádež, aj.

4.5 Peněžitě opatření s podmíněným odkladem

Soud pro mladistvé může zvolit trest peněžitě opatření s podmíněným odkladem v případech, kdy se domnívá, že bude vzhledem k rodinným a pracovním poměrům mladistvého dosaženo účelu trestního opatření, nebo pokud dostane záruku za nápravu mladistvého a předpokládá, že bude účelu dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 ZSM).

„Součástí výroku o podmíněném odložení peněžitě opatření musí být stanovení zkušební doby, a to až na tři léta, která počíná běžet právní mocí rozsudku (§ 29 odst. 1 zák. mládeže); dolní hranice zkušební doby není stanovena, avšak jen zcela výjimečně by měla trvat méně než šest měsíců, neboť během kratší doby by bylo obtížné učinit objektivní závěr o tom, zda se mladistvý osvědčil.“ (Sčerba, 2011, s. 264).

Mladistvému je také možno uložit v rámci zkušební doby další výchovná opatření. Trest peněžitě opatření s odkladem lze tedy kombinovat i s dalšími typy sankcí, např. s dohledem probačního úředníka.

Mladistvý musí vést v průběhu zkušební doby řádný život a dodržovat výchovná opatření. Pokud mladistvý vyhoví a splní všechny podmínky, které mu byly uloženy, soud pro mládež vysloví, že se mladistvý osvědčil. Pokud tomu tak není, soud rozhodne, že je nutno vykonat odložené peněžitě opatření. Pokud se ovšem do 1 roku soud pro mládež nevyjádří a mladistvý na tom nemá žádný podíl, bere se na vědomí, že se mladistvý osvědčil a hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen (§ 30 odst. 3 a 4 ZSM). V případě, kdy je povinen mladistvý vykonat peněžitý trest, je mu soudem určena náhradní doba opatření nepodmíněného odnětí svobody, ale soud pro mladistvé může rozhodnout, že jeho zaplacení či nevykonaný zbytek bude nahrazen vykonáním obecně prospěšných prací v rámci probačního programu nebo vykonáním společensky prospěšné činnosti v rámci výchovného opatření (Sčerba, 2011, s. 264 – 265).

4.6 Domácí vězení

„Domácí vězení (§ 60 a 61 tr. zák.) představuje dlouhodobě očekávaný druh alternativního trestu a zároveň také jednu z výrazných novinek, kterou byl nový trestní zákoník prezentován i ve vztahu k široké veřejnosti.“ (Sčerba, 2011, s. 308). Povinností odsouzeného k takovému trestu je zdržovat se po dobu výkonu trestu v místě nahlášeného bydliště v časovém období stanoveném soudem, pokud mu v tom nebrání důležité důvody, kterými mohou být např.: výkon zaměstnání, či nutnost poskytnutí zdravotnických služeb

v důsledku onemocnění nebo úrazu. Pokud soud nestanoví jinak, musí se odsouzený zdržovat v místě bydliště v pracovní dny od 20.00 hodin do 05.00 hodin a v dnech pracovního klidu po celý den (Jelínek a kol., 2009, s. 66). Kontrolu odsouzeného by měla zajišťovat především PMS a to ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekovat pohyb odsouzeného k trestu domácího vězení (§ 334 odst. b) trestního řádu).

V České republice ovšem tento elektronický kontrolní systém chybí, i když je uveden v trestním řádu, a to z důvodu nedostatků financí. V současné době se situace s elektronickým monitorováním odsouzených aktivně řeší. Ke 2. lednu 2015 bylo ohlášeno vypsání výběrového řízení na dodávku a zajištění elektronického monitoringu osob odsouzených k trestu domácího vězení (www.ceska-justice.cz).

Pachatel je povinen dát soudci písemný slib, že se bude ve stanovené době zdržovat pouze na určené adrese, z čehož se dá odvodit, že pachatel musí s tímto trestem souhlasit. V České republice se jedná o jedinou sankci, kterou není možno uložit proti vůli obžalovaného. Ten musí po uložení trestu souhlasit s kontrolami probačního úředníka a nesmí mařit výkon rozhodnutí soudu. Při nedůvodném porušení podmínek, nebo pokud se obviněný trestu domácího vězení vyhýbá, může soud změnit sankci na nepodmíněné odnětí svobody a to na dobu nevykonanou. Každý započatý den nevykonaného trestu se rovná jednomu dni odnětí svobody. Podmínkou uložení takového trestu je, že pachatel je souzen za přečin (Štern, Ouřednicková, Doubravová, 2010, s. 150).

Tento alternativní trest se poprvé objevil v trestním zákonu č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. „*Ten v ustanovení § 262 umožňoval uložit domácí vězení namísto vězení prvního stupně pachatelům bezúhonné pověsti, kteří by nemohli jinak obstarávat svůj úřad, obchod nebo si zajišťovat výdělek.*“ (Sčerba, 2011, s. 308). Podmínkou uložení tohoto trestu byl slib odsouzeného, že se nevzdálí od svého příbytku.

Samotný vznik trestu domácího vězení mají na svědomí v zámoří. V USA se začal využívat již v 80. letech 20. století a v dnešní době se tento typ trestu vyskytuje hojně i v Evropě. Můžeme se s ním setkat například ve Francii, Velké Británii, Belgii, Nizozemí, Švédsku, Německu, aj. V zahraničí je označen pojmem elektronický monitoring neboli elektronické sledování a v mnoha zahraničních zemích se trest používá v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V těchto případech se praktikují dvě základní formy sledování. První z nich je pomocí elektronického náramku, který má odsouzený neustále u sebe. Zároveň je v jeho bytě umístěna řídicí jednotka. Jakmile se odsouzený oddálí na určitou vzdálenost od řídicí jednotky, ta vyšle signály kontrolnímu středisku, které řeší

důvody přerušení signálu. Další možností sledování je vysílačka umístěná na těle odsouzeného, prostřednictvím které dochází k satelitnímu sledování jeho pohybu. V minulosti se tato kontrola prováděla pomocí kontrolních telefonátů do místa bydliště (Jelínek a kol, 2009, s. 68, 69).

Důvodem vzniku trestu domácího vězení byla snaha zachování rodinných, pracovních a jiných vazeb pachatele. Navíc je to mnohem levnější sankce než trest odnětí svobody. Tento druh trestu je tedy úsporný pro státní rozpočet a je jakýmsi kompromisem mezi trestem odnětí svobody a ponecháním odsouzeného na svobodě. Považuje se za jeden z nejpřísnějších alternativních trestů. Slouží jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a při ukládání se přihlíží k závažnosti trestného činu, povaze souzeného, k jeho osobnostním vlastnostem a rodinným poměrům (Sčerba, 2011, s. 308 - 309).

Sankce může být uložena jako trest samotný i současně s jiným druhem trestu. Maximální sazba u mladistvých je 1 rok. U mladistvých pachatelů tato sankce není příliš podporována, jelikož jim brání v navazování a rozvoji sociálních vztahů, což by mohlo zvýšit riziko recidivy (srov. Sčerba, 2011, s. 309).

4.7 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Tento nově zavedený alternativní trest je možno udělovat od 1. 1. 2010. Je určen zejména pro problémové fanoušky a pachatele, kteří se dopouštějí trestné činnosti v souvislosti se sportovními, kulturními i jinými akcemi. Vznikl v souvislosti s obavami veřejnosti z násilí při sportovních událostech, především na fotbalových zápasech, kde často dochází k výtržnictví návštěvníků (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 160).

Inspirace tohoto opatření pochází z Velké Británie, kde v 70. a 80. letech 20. století byly fotbalové stadiony plné agresivních fanoušků. Při zápase fotbalových týmů Juventus Turín a FC Liverpool o pohár mistrů způsobili agresivní fanoušci Liverpoolu při útoku na soupeře davovou paniku, při které zahynulo 39 lidí a 600 lidí bylo zraněno. Tato událost byla důvodem přijetí nové právní úpravy, která umožnila soudům zakázat vstup na fotbalová utkání v celém Spojeném království (srov. Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 160, 161). Pozitivním výsledkem tohoto opatření je zmírnění počtu násilností na stadionech.

V České republice se k trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce přistupuje po konzultaci s PMS, pokud v přípravném řízení probíhala spolupráce mezi obžalovaným a PMS. Soud pověří pracovníka PMS, aby kontroloval výkon trestu

odsouzeného a sestavil mu probační plán, ve kterém budou upraveny podmínky průběhu výkonu trestu odsouzeného. Odsouzenému je zakázáno vstupovat na konkrétní sportovní, kulturní či jiné akce, a pokud to probační úředník uzná za vhodné, určí odsouzenému dostavovat se v době akce na služebnu Policie České republiky a setrvat tam po dobu nezbytně nutnou (např. doba fotbalového utkání). Horní hranice uložení trestu nesmí převyšovat pět let (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 161 – 162).

Odsouzený je povinen po celou dobu výkonu trestu spolupracovat s PMS, popřípadě vykonávat uložené podmínky a opatření. Mladistvému může být současně s tímto trestem uloženo i výchovné opatření (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 162 – 164).

4.8 Propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty

„Vedle peněžitého trestu jde o další typicky majetkové tresty, jejichž smyslem je u propadnutí věci odstranit věc, která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestné činnosti, z dosahu pachatele a příp. i dalších osob, tím ztížit pro pachatele podmínky k páčání další trestné činnosti a v neposlední řadě mu odejmout i prospěch z trestného činu.“ (Sotolář, Púry, Šámal, 2000, s. 351).

Trest propadnutí věci lze uložit pachateli i s jiným druhem alternativního opatření, kdežto propadnutí majetku je možno použít jen ve velmi výjimečných případech. Je to proto, že je tato sankce považována za velmi těžký trest (srov. Sotolář, Púry, Šámal, 2000, s. 351). Majitelem propadlé věci či jiné majetkové hodnoty se stává stát (§ 70 trestního zákoníku).

4.9 Zákaz činnosti

Trest zákazu činnosti slouží především k zabránění páčání další trestné činnosti a smyslem je dočasný zákaz výkonu zaměstnání, povolání či funkce, jejichž řádný výkon vyžaduje důvěru veřejnosti. Mezi takové druhy povolání patří například lékaři, pracovníci bank, vedoucí pracovníci státních orgánů, aj. Mezi typické uložení této trestněprávní sankce patří zákaz činnosti řízení motorových vozidel a to za nejzávažnější porušení pravidel silničního provozu, tedy trestných činů páchaných v dopravě (srov. Sotolář, Púry, Šámal, 2000, s. 353-354).

Soud může uložit zákaz činnosti mladistvému na dobu, jejíž horní hranice nepřevyšuje pět let. Podmínkou ovšem je, že zákaz činnosti nebude překážkou při přípravě na jeho

budoucí povolání. Vedle zákazu činnosti může soud uložit i vhodné výchovné opatření (§ 26 odst. 3, ZSM).

4.10 Vyhoštění

Trest vyhoštění z území České republiky je možno uložit pouze pachateli, který není občanem České republiky, nebo kterému nebylo přiznáno postavení uprchlíka (Sotolář, Púry, Šámal, 2000, s. 362). Pokud nebyla zjištěna státní příslušnost mladistvého, nemůže být trest uložen (§ 80 trestního zákoníku). Vyhoštění je možno aplikovat současně s jiným druhem sankce a soud se k němu přiklání, pokud to vyžaduje bezpečnost lidí, majetku nebo další obecný zájem (Sotolář, Púry, Šámal, 2000, s. 362).

Soud pro mládež může určit výměru vyhoštění pro mladistvého od jednoho do pěti let. U mladistvého, který je občanem Evropské unie, musí být splněny zvláštní podmínky. Pokud by trest vyhoštění nebyl uložen, došlo by k vážnému ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku. Soud musí také přihlédnout k zájmu mladistvého, k jeho rodinným a osobním poměrům (§ 26 odst. 5 ZSM).

5 OCHRANNÁ OPATŘENÍ

Ochranná opatření mají funkci ochrannou, léčebnou, terapeutickou a výchovnou. Jejich primárním účelem je především ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Toto opatření by mělo pachateli zabránit páčání další trestní činnosti v budoucnu (Fryšták a kol., 2009, s. 139).

Opatření jsou vynutitelná státní mocí a může je ukládat pouze soud trestní, popřípadě civilní. Zákon umožňuje kombinovat ochranná opatření spolu s tresty nebo přímo trest nahradit ochranným opatřením. Délka trvání ochranných opatření se podřizuje speciálně preventivnímu zaměření, je nařízena a kontrolována soudem (Černíková a kol., 2002, s. 71, 72).

Do této kategorie spadá ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci či jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova (Fryšták a kol., 2009, str. 139).

5.1 Ochranné léčení

Tento druh ochranného opatření upravuje především § 99 trestního zákoníku a je určen pachatelům, kteří spáchali trestný čin ve stavu snížené přičetnosti, ovšem bez použití návykových látek a soud má za to, že by bylo možno dosáhnout jejich nápravy pomocí ochranného léčení (§ 40 trestního zákoníku). Ochranné léčení se týká také pachatelů, kteří nejsou pro nepřičetnost trestně odpovědní a jejich pobyt na svobodě je nebezpečný (§ 99 trestního zákoníku).

Soud může uložit ochranné léčení i v případech, kdy pachatel spáchal trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, ale i v případě, kdy pachatel zneužívá návykovou látku a spáchal pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím užíváním trestný čin (§ 99 odst. 2 trestního zákoníku).

Souhrnně lze říci, že ochranné léčení se ukládá mladistvým pachatelům, kteří spáchali nebezpečný trestný čin pro společnost, avšak pro nepřičetnost je není možno stíhat. Dále ti pachatelé, kteří se při páčání trestné činnosti nacházeli ve stavu zmenšené přítomnosti či ti, kteří jednali pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním (Černíková a kol., 2002, s. 72).

Ochranné léčení neslouží pouze k ochraně společnosti před negativním jednáním, ale také k prospěchu samotnému pachateli, jemuž umožňuje odbornou lékařskou péči (Černíková a kol., 2002, s. 72).

Tento druh ochranného opatření může soud uložit samostatně, vedle trestu či při upuštění od potrestání (§ 99 odst. 3 trestního zákoníku).

Nejčastěji bývá ochranné léčení vykonáváno v léčebném ústavu. Soud ale může rozhodnout o způsobu léčby ambulantně, pokud předpokládá vzhledem k povaze nemoci a léčebným možnostem, že ambulantní léčba splní účel léčení. Je možné, aby ústavní soud změnil ústavní léčbu na ambulantní a naopak (§ 99 odst. 4 trestního zákoníku).

Doba ochranného léčení není přesně stanovena. Má trvat tak dlouho, dokud to vyžaduje jeho účel. Dle § 99 odst. 6 trestního zákoníku musí soud každé dva roky rozhodnout o prodloužení ochranné léčby. O propuštění z ústavního zařízení rozhoduje také soud.

5.2 Zabezpečovací detence

Tento druh ochranného opatření je upraven zvláštním zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl účinnosti 1. 1. 2009 (dále jen zákon č. 129/2008 Sb.).

Výkon zabezpečovací detence probíhá v ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Tyto ústavy jsou zřízeny dle zvláštního právního předpisu (zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů) a spravuje je Vězeňská služba České republiky (zákon č. 129/2008 Sb., § 1).

Výkon sleduje nejen ochranu společnosti, ale dochází i k terapeutickému a výchovnému působení na chovance, tj. osoby, které jsou ve výkonu zabezpečovací detence. Instituce je určena pro osoby, které spáchaly zvláště závažný trestný čin a pro svou duševní poruchu nejsou schopny běžného výkonu trestu a jejich pobyt na svobodě je nebezpečný. Další možností uložení zabezpečovací detence je situace, kdy pachatel pod vlivem návykové látky spáchá zločin a za jednání pod vlivem návykové látky již odsouzen byl (§ 100 trestního zákoníku). Chovanci jsou do zabezpečovací detence umísťováni na základě soudního rozhodnutí (zákon č. 129/2008 Sb., § 1, § 2).

Délka zabezpečovací detence není přesně určena, má trvat tak dlouho, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud musí u mladistvých každého půl roku přezkoumat, zda důvody zabezpečovací detence stále přetrvávají (§ 100 trestního zákoníku).

5.3 Zabrání věci či jiné majetkové hodnoty

Zabrání věci či jiné majetkové hodnoty se praktikuje v případech, které jsou definovány v § 101 trestního zákoníku a to:

- a) pokud věc či majetek náleží osobě, kterou nelze stíhat nebo odsoudit,
- b) pokud náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil,
- c) poslední možností je situace, kdy věc či majetek ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, nebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit k páčání trestné činnosti.

Další možnosti zabrání věci či jiné majetkové hodnoty obsahuje již zmíněný § 101 trestního zákoníku, součástí kterého jsou i povinnosti, jež může uložit soud místo zabrání věci či jiné majetkové hodnoty.

5.4 Ochranná výchova

Účelem ochranné výchovy je především kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před páčáním provinění mladistvými. Ve vhodných případech je možno pomocí ochranné výchovy nahradit funkci nepodmíněného trestu odnětí svobody, proto by měla být v závažnějších věcech spáchaných mladistvými základním ochranným opatřením (Zeman a kol, 2009, s. 55). Účelem ochranné výchovy je především prevence, izolace a resocializace jedince, který se dopustil společensky nebezpečného chování (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 152).

Ochrannou výchovu může uložit soud pro mládež v případech, které zmiňuje § 22 ZSM:

- a) pokud není výchova mladistvého řádně zajištěna a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v rodině, ve které žije,
- b) v dosavadní výchově byl mladistvý zanedbáván,
- c) v prostředí, ve kterém se mladistvý nachází, není záruka náležité výchovy a
- d) v případech, kdy nestačí uložení výchovných opatření.

Ochranná výchova probíhá ve výchovných zařízeních ministerstva školství a časově není nijak omezena. Jedná se ale o opatření pouze pro děti mladší 15 let a mladistvé do 18 let, kteří se dopustili činu jinak trestného. Výchovu je ovšem možno prodloužit o 1 rok, pokud to vyžaduje zájem mladistvého, tzn. maximálně do 19 let věku (Hulmánková, 2013, s. 41).

O upuštění od výkonu ochranné výchovy, propuštění z ochranné výchovy, podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení nebo i o změně ochranné výchovy v ústavní výchovu a naopak či o prodloužení ochranné výchovy rozhoduje ve veřejném zasedání

okresní soud pro mládež a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, výchovného zařízení, či mladistvého. Soud tak může učinit i bez návrhu výše zmíněných osob (§ 83 - 87 ZSM).

Rozdíl mezi ochrannou a ústavní výchovou spočívá v tom, že ústavní výchovu nařizuje soud v občanskoprávním řízení, jako nahrazení chybějícího nebo špatného rodinného prostředí (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 152). Jedná se i o situace, kdy dítě svým chováním samo nedalo příčinu k takovému opatření. Oproti tomu ochrannou výchovu soud ukládá, jak již bylo zmíněno, v trestním řízení. Slouží totiž jako opatření trestní povahy (Zeman a kol, 2009, s. 13). Ústavní i ochrannou výchovu může soud uložit pouze osobám do věku 18 let, výjimečně jde tato doba prodloužit do věku 19 let (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 152).

6 EMPIRICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce je realizovaná pomocí kvalitativního výzkumu. Jde o případovou studii, která umožňuje hlubší proniknutí do alternativního trestání mladistvých. Empirická část se zabývá náhodně vybranými mladistvými a jejich případy.

Z důvodu neposkytnutí informací z PMS, jsem využila materiálů od komerčního právníka. V kontextu situace ovšem nebylo možné zjistit informace o průběhu alternativního trestu, který jedinci obdrželi. Materiály byly k nahlédnutí pouze od začátku vyšetřování do rozhodnutí soudu. Proto se v praktické části o průběhu a splnění či nesplnění trestu nezmiňuji.

6.1 Cíl empirické části

Cílem mého výzkumu je hlubší poznání jednotlivých kauz mladistvých a porovnání vybraných znaků u zkoumaného vzorku, mezi které patří vývoj mladistvého, rodinná anamnéza, studijní prospěch, zkušenosti s alkoholem, četnost provinění i alternativnost uložených trestů.

Výzkumné otázky:

1. Do jaké míry ovlivňuje vývojová anamnéza páchaní provinění u mladistvých?
2. Do jaké míry ovlivňuje rodina páchaní provinění u mladistvých?
3. Mají mladiství páchající provinění horší výsledky ve vzdělání?
4. Do jaké míry ovlivňuje zkušenost s alkoholem páchaní provinění u mladistvých?
5. Jde u vybraného výzkumného vzorku o první provinění?
6. Jak často je využíváno alternativního trestání u mladistvých?

6.2 Metodologie

Výzkum je realizován pomocí kvalitativního přístupu, který lze definovat jako proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí. Cílem je získání komplexního obrazu jevů založeného na hlubokých datech a specifickým vztahem mezi účastníkem výzkumu a badatelem (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 17). „*Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, používají a vytvářejí sociální realitu.*“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 17).

Metodou využitou v empirické části je případová studie, která je hojně využívaná nejen v pedagogice, ale také v psychologii, psychiatrii a jiných vědách (Miovský, 2006,

s. 93). V centru pozornosti je konkrétní případ neboli objekt našeho výzkumného zájmu (Miovský, 2006, s. 94). V tomto případě je objektem výzkumu konkrétní jedinec.

Pro analýzu výzkumného souboru byla použita metoda analýzy dokumentů a následná komparace vybraných znaků.

6.3 Vlastní výzkum

Výběr výzkumného vzorku probíhal náhodně z materiálů přístupných od komerčního právníka, který se zabývá trestním právem a mj. právě zastupováním mladistvých. S ohledem na zkoumané znaky byly vybrány čtyři případy, ve kterých byla z důvodu citlivosti informací a zaručení anonymity změněna jména mladistvých.

Použité kauzy spadají do časového období 2010 – 2014.

Případová studie č. 1

Petr, 17 let

Provinění: znásilnění ve stádiu pokusu

Rodinná anamnéza:

Již od dětství je Petr vychováván prarodiči. Vlastního otce nikdy neviděl, ale dle vyprávění jeho babičky, otec již nežije. Petr neví, kdy ani z jakého důvodu (na jakou nemoc) jeho otec zemřel. Matka žije, ovšem Petrovi není známo kde, neví, kolik jí je let, ani není informován o jejím zdravotním stavu. Dle Petrovy babičky by se matka měla pohybovat na Slovensku. Vlastní sourozence nemá. Není známo, že by byl někdo z nejbližších příbuzných soudně trestán.

Osobní anamnéza:

Porod Petra probíhal bez komplikací. Během dětství prodělal některá běžná dětská infekční onemocnění, například plané neštovice. Pro tato onemocnění však nebyl nikdy hospitalizován.

V dětství utrpěl také otřes mozku a drobné úrazy, které si však nevyžádaly hospitalizaci.

Povinnou školní docházku zahájil Petr na základní škole v šesti letech, ale již v 1. třídě propadl, a proto byl přeřazen do speciální školy. Zde již ročník opakovat nemusel, i když jeho prospěch nebyl vynikající. Nejhuře zvládal předměty vlastivědu a český jazyk. Opakovaně mívával dvojku z chování, v 7. třídě měl dokonce trojku z chování. Při výběru další možnosti vzdělávání využil možnost studia na středním odborném učilišti. V současné době se učí na zedníka, což ho údajně baví. Na středním odborném učilišti zatím ročník opakovat také nemusel, jeho prospěch je průměrný.

První zkušenost s alkoholem zažil ve 14ti letech, kdy si s kamarády koupili lahvová piva a vodku. Od 14 let také kouří. V současnosti se netají tím, že minimálně 3x týdně holduje marihuaně. Tvrdší drogy, jako například pervitin, nikdy nezkoušel.

Poprvé masturboval ve 14 letech, kdy byl o této technice poučen kamarádem. První pohlavní styk měl s přítelkyní, když mu bylo 15 let, momentálně vztah nemá. Z opisu z rejstříku trestů ani ze zprávy z bydliště nebylo k mladistvému zjištěno jakýchkoli negativních poznatků.

Provinění:

Dne 22. 3. 2010 kolem 4:30 hodin ráno po cestě domů z diskotéky, potkal Petr na tramvajové zastávce dívku, kterou dále sledoval. Jel s ní tramvají a vystoupil na stejné zastávce jako ona. Poté odvedl dívku stranou a vyhrožoval jí, že pokud s ním nebude souložit, zabije ji. Dívku povalil na zem a začal jí svlékat kalhoty. Poškozená se bránila, a jelikož byl Petr pod vlivem alkoholu, podařilo se jí utéct. Petr poté z místa činu odešel. Po kratší době byl zajištěn policií. K činu se následně přiznal.

Rozhodnutí soudu:

Svým jednáním, při němž se násilím pokusil donutit poškozenou k souloži, naplnil všechny znaky skutkové podstaty provinění znásilnění ve stádiu pokus. Tím se dopustil provinění znásilnění podle § 185 odst. 1 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, ve stádiu pokus podle § 21 trestního zákoníku.

S ohledem na skutečnost, že Petr dosud nebyl trestán pro žádné provinění, a s ohledem na skutečnost, že po svém dopadení s policií spolupracoval, k provinění se přiznal a svého činu upřímně litoval, přihlédl soud k polehčujícím okolnostem podle § 41 písm. l), n) a o) trestního zákoníku a jako mladistvému uložil Petrovi trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem při samé spodní hranici rozpětí trestní sazby v trvání 18 měsíců s podmíněným odkladem na dobu dvou let.

Případová studie č. 2

Jana, 15 let

Provinění: krádež

Rodinná anamnéza:

Jana vyrůstá v úplné rodině, její matka a otec spolu žijí více než 20 let. Matka pracuje jako prodavačka, v práci tráví i 13 hodin denně a to včetně víkendů. Otec je povoláním řidič kamionu. Pracovně se zdržuje v Itálii, domů jezdí vždy 1x za měsíc na týden.

Jana má dva sourozence a to bratra, který je starší o 12 let a sestru starší o 10 let. Jelikož je věkový rozdíl obou sourozenců vysoký, má snahu se jim vyrovnat a napodobuje jejich chování. Oba sourozenci jsou již samostatní, nesdílí s Janou ani jejími rodiči společnou domácnost. Nikdo z rodiny nebyl nikdy soudně trestán.

Osobní anamnéza:

Porod Jany probíhal bez komplikací. Během dětství se objevila běžná onemocnění. V 10 letech Jana utrpěla slabý otřes mozku při pádu na lyžích. Ve 12 letech došlo ke zlomení klíční kosti. Další vážnější úrazy nejsou známy.

Jana začala navštěvovat základní školu v 7 letech, jelikož jí byl doporučen odklad. V současné době je žákyní 9. třídy ZŠ. Ve škole nijak nevyniká, její školní výsledky jsou průměrné až podprůměrné.

První zkušenost s alkoholem přiznala ve 13ti letech se skupinkou kamarádů. Od 13ti let také kouří cigarety. Jiné drogy údajně nezkoušela. I kvůli starším sourozencům, se kterými vyrůstala, se snaží o kontakty se staršími kamarády. Věk jejich přátel se pohybuje kolem 17 – 20 let. Z opisu z rejstříku trestů ani ze zprávy z bydliště nebylo k mladistvé zjištěno jakýchkoli negativních poznatků.

Provinění:

Jana se dopustila trestného činu, když své matce odcizila kreditní kartu a v průběhu měsíce ledna roku 2014 vybrala celkem v pěti případech finanční hotovost ve výši celkem 56 tisíc korun, které následně utratila s kamarády za cigarety, návštěvu kina, nákup občerstvení a věcí pro osobní potřebu.

Matka podala trestní oznámení na neznámého pachatele. Jana se k činu přiznala až pod tíhou důkazních materiálů, především kamerových záznamů z bankomatů.

Rozhodnutí soudu:

V tomto případě soud trestní stíhání obviněné Jany zastavil, jelikož matka ve své závěrečné řeči využila svého práva a ve smyslu § 163 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, vzala souhlas s trestním stíháním své dcery zpět.

Případová studie č. 3

Radek, 17 let

Provinění: výtržnictví

Rodinná anamnéza:

Z rodinné anamnézy vyplývá, že Radek již od svých 7 let vyrůstá v neúplné rodině. Jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo právě 7 let, Radek to nesl velmi těžce. Po rozvodu zůstal v péči své matky. Když mu bylo 12 let, zemřela mu matka na leukémii. Od té doby je vychováván pouze otcem, se kterým vychází průměrně. Otec pracuje jako dělník.

Vlastní sourozence nemá. Není známo, že by byl někdo z nejbližších příbuzných soudně trestán.

Osobní anamnéza:

Dle záznamů probíhal porod a vývoj Radka bez abnormalit. Nikdy nebyl vážněji nemocen. V 16 letech utrpěl zlomeninu levého předloktí. Operace, alergie a jiné nemoci jsou negovány.

Na základní škole, kam začal chodit v 6ti letech, se učil průměrně. Na druhém stupni míval i dvojky z chování a to za nekázeň a nedodržování školního řádu. Po základní škole nastala volba dalšího vzdělávání. Vzhledem k Radkovým studijním výsledkům bylo vybráno střední odborné učiliště, obor automechanik.

I když není plnoletý, alkohol občas pije, za alkoholika se však nepovažuje. Poprvé s ním přišel do kontaktu asi ve 12ti letech, kdy po smrti matky ukradl otcí láhev vína. Užívání jiných návykových látek neguje. Z opisu z rejstříku trestů ani ze zprávy z bydliště nebylo k mladistvému zjištěno jakýchkoli negativních poznatků.

Provinění:

Při fotbalovém utkání se Radek dopustil provinění výtržnictví dle § 358 odst. 1 trestního zákoníku. Při zápasu Olomouce s Ostravou poškodil zázemí a toalety stadionu a spolu s další skupinkou osob došlo k fyzickému napadení fanoušků protihráčů. Útočník způsobil svým útokem jednomu z fanoušků lehké zranění, které si vyžádalo lékařské ošetření bez nutnosti následné hospitalizace. S lehkým otřesem mozku byl poškozený propuštěn do domácího léčení.

Mladistvý po svém zadržení trestnou činnost popíral a v průběhu hlavního líčení odmítal vypovídat. S orgány činnými v trestním řízení nespolupracoval a neprojevoval jakoukoli lítost nad svým jednáním. Mezi důkazní materiály patří mj. výpověď obviněného, svědecké výpovědi, rekognice, kamerové záznamy celého útoku a lékařská zpráva.

Rozhodnutí soudu:

Svým jednáním, kdy se veřejně a na místě veřejnosti přístupném dopustil hrubé výtržnosti tím, že napadl jiného, naplnil všechny znaky skutkové podstaty provinění výtržnictví, čímž se dopustil provinění výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku.

S ohledem na skutečnost, že trestným činem nedošlo ke zvláště závažnému následku a s ohledem na skutečnost, že v případě Radka soud neshledal jakékoli polehčující okolnosti, uložil soud Radkovi podle § 26 ZSM trestní opatření obecně prospěšné práce v trvání 100 hodin a trestní opatření zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívající v zákazu účasti na fotbalových utkáních na dobu jednoho roku.

Případová studie č. 4

Luboš, 16 let

Provinění: Poškození cizí věci

Rodinná anamnéza:

Luboš je již od dětství vychováván pouze matkou. Rodina mladistvého je neúplná od jeho pěti let, kdy otec zemřel při autonehodě. Rodina byla idylická, bez jakýchkoliv problémů. Smrt Lubošova otce nesla špatně především matka, on sám, vzhledem k jeho věku, situaci nijak zvlášť emocionálně nevnímal.

Matka pracuje jako kadeřnice, nemá pevnou pracovní dobu. Většinou je v práci denně. Již šestým rokem má přítele, se kterým Luboš moc nevychází. Matčin přítel vlastní firmu, často odjíždí na delší služební cesty do zahraničí.

Vlastní sourozence Luboš nemá. Není známo, že by byl někdo z nejbližších příbuzných soudně trestán.

Osobní anamnéza:

Dle lékařských záznamů probíhal porod i vývoj bez komplikací. Luboš v dětství neprodělal žádnou vážnější nemoc, objevila se pouze běžná dětská onemocnění, např. plané neštovice. Zlomeniny či jiné úrazy i alergie jsou negovány.

Základní školu začal Luboš navštěvovat v 7 letech, jeho školní výsledky jsou průměrné až lehce podprůměrné. Běžné jsou poznámky a důtky za nekázeň a nedodržování školního řádu. V 7. ročníku měl Luboš dvojku z chování. Po dokončení základní školy bylo vybráno střední odborné učiliště obor autoklempíř.

První zkušenost s alkoholem datuje Luboš ve 13ti letech. Od té doby kouří i cigarety. Další pravidelné užívání drog nepřipouští. Z opisu rejstříku trestů ani ze zprávy bydliště nebylo k mladistvému zjištěno jakýchkoli negativních poznatků.

Provinění:

Luboš se dopustil přečinu poškození cizí věci, když mezi jednou a třetí hodinou ranní postříkal barvami vlakovou soupravu odstavenou na vlakovém nádraží. Spolu se dvěma kamarády stejného věku poničili celkem 4 vagóny. Po spatření policejní hlídky, která je zastihla přímo při činu, mladíci barvy zahodili a začali utíkat. Policii se po následném pronásledování podařilo zadržet jednoho mladíka, kterým byl právě Luboš.

Při výslechu se Luboš k činu přiznal, s policií spolupracoval a prozradil i své komplice. Mladíci způsobili škodu, která byla vyčíslena na celkem 32 tisíc korun.

Rozhodnutí soudu:

Svým jednáním, kdy poškodil cizí věc tím, že ji postříkal barvou, naplnil všechny znaky skutkové podstaty provinění poškození cizí věci, čímž se dopustil provinění poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 trestního zákoníku, spáchaného formou spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku.

S ohledem na skutečnost, že Luboš dosud nebyl trestán pro žádné provinění a s ohledem na skutečnost, že po svém dopadení s policií spolupracoval, k provinění se přiznal a svého činu upřímně litoval, přihlédnul soud k polehčujícím okolnostem podle § 41 písm. l), n) a o) trestního zákoníku a jako mladistvému uložil Lubošovi podle § 26 ZSM trestní opatření obecně prospěšné práce v trvání 50 hodin.

Soud v odůvodnění svého rozhodnutí zvažoval i možnost upustit od potrestání mladistvého, avšak s ohledem na obecnou četnost a společenskou škodlivost páčání trestné činnosti daného druhu nakonec rozhodl, v zájmu naplnění výchovné role trestního opatření působením na komunitu mladistvých, uložit trestní opatření, přičemž jeho výměru zvolil na samotné spodní hranici zákonné výměry trestu obecně prospěšných prací.

Srovnávací tabulka:

Tabulka slouží k porovnání jednotlivých vybraných znaků.

<u>Jméno</u>	<u>Věk</u>	<u>Vývojová anamnéza</u>	<u>Rodina</u>	<u>Studium</u>	<u>Zkušenost s alkoholem</u>	<u>Provinění</u>	<u>Trest</u>
Petr	17 let	Normální psychický i fyzický vývoj	Vychováván bez rodičů babičkou	SOU	14 let	Znásilnění ve stádiu pokusu První trestný čin	Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
Jana	15 let	Normální psychický i fyzický vývoj	Úplná rodina (otec i matka pracovně vytížení)	ZŠ	13 let	Krádež První trestný čin	Bez trestu, díky stáhnutí obvinění
Radek	17 let	Normální psychický i fyzický vývoj	Neúplná rodina – vychováván otcem	SOU	12 let	Výtržnictví První trestný čin	Obecně prospěšné práce, zákaz vstupu na sportovní kulturní a jiné společenské akce
Luboš	16 let	Normální psychický i fyzický vývoj	Neúplná rodina – vychováván matkou a jejím přítelem	SOU	13 let	Poškození cizí věci První trestný čin	Obecně prospěšné práce

Zdroj: výstup z vlastního šetření

6.4 Shrnutí empirické části

Tato podkapitola je věnovaná shrnutí empirické části. Jedná se o výstup z vlastního šetření, ve kterém se zaměřím na porovnání jednotlivých společných i rozdílných znaků a také na formulaci odpovědí na výzkumné otázky.

Jak již bylo zmíněno v úvodu empirické části, díky neochotě spolupráce s PMS, jsem musela využít pouze materiály od komerčního právníka. Dokumenty, které mi byly poskytnuty k porovnání, byly značně rozdílné, ale i přes to jsem se pokusila najít několik znaků, které by mohly případy spojovat.

První výzkumná otázka se týká myšlenky, zda vývoj ovlivňuje páčání provinění u mladistvých. Všichni vybraní jedinci měli a mají normální psychický i fyzický vývoj. Nikdo z nich neprodělal v dětství žádnou vážnou nemoc. Všichni zkoumaní absolvovali v dětství pouze běžná onemocnění a zranění, která si nevyžádala hospitalizaci v nemocnici. Z tohoto důvodu si myslím, že počáteční psychický i fyzický vývoj nemají vliv na páčání trestné činnosti u zkoumaných mladistvých.

Druhá výzkumná otázka je zaměřena na rodinnou anamnézu, konkrétně na fakt, do jaké míry rodina ovlivňuje páčání provinění u mladistvých. Ze záznamu vyplývá, že všichni zkoumaní mladiství pocházejí z neúplné rodiny. Výjimkou je Jana, která je vychovávána úplnou rodinou, ovšem otec i matka jsou pracovně vysoce vytížení. Otec dokonce pracuje mimo Českou republiku a domů se vrací pouze na týden jednou měsíčně. Jako jediná má Jana také vlastní sourozence. Není s nimi ale v každodenním kontaktu, jelikož sourozenci bydlí mimo trvalé bydliště Jany a jejich rodičů.

Fakt, zda má rodina vliv na páčání trestné činnosti, jsem ověřovala jen na malém vzorku respondentů. I přesto je patrné, že se styl a okolnosti výchovy na zkoumaných jedincích výrazně podepsaly. Podrobnější zdůvodnění bychom museli hledat spíše v psychologické, pedagogické a sociologické odborné literatuře, což však překračuje možnosti této bakalářské práce.

Co se týče výzkumné otázky týkající se výsledků ve vzdělání, nikdo ze zkoumaných mladistvých ve studijních výsledcích nevyniká. Všichni navštěvují střední odborné učiliště a výsledky jsou průměrné až podprůměrné. Výjimkou je Jana, která ještě nedokončila základní školu. Janě byl doporučen odklad, a proto začala školu navštěvovat až v 7 letech. Její školní výsledky jsou také spíše podprůměrné, další výběr studia směřuje na střední odborné učiliště jako u ostatních zkoumaných. Petr dokonce navštěvoval speciální základní školu, do které byl přerazen hned v první třídě. U Petra, Radka i Luboše je v záznamu

zmíněna i snížená známka z chování, což může být další z indikátorů pro páchaní trestné činnosti.

Předpokládám, že úroveň školního prospěchu sledovaných jedinců je taktéž v přímé závislosti na rodinné situaci. Může mimo jiné souviset s hodnotami a vzory, které jsou ve výchově těmto mladistvým předávány. V úrovni prospěchu se nesporně odráží i systém komunikace a kontroly mladistvých ze strany jejich rodičů/prarodičů.

Další oblastí a s tím související otázkou, které jsem věnovala pozornost, je zkušenost s alkoholem v souvislosti s pácháním provinění u mladistvých. Pokud se zaměříme na vybrané mladistvé, zjistíme, že všichni měli první zkušenost s alkoholem v období dětství. Petr měl první zkušenost ve 14ti letech, Jana s Lubošem shodně ve 13ti letech a Radek zažil první zkušenost s alkoholem dokonce ve 12ti letech, kdy po smrti své matky ukradl otcí láhev vína. Z toho vyplývá, že mladiství pachatelé již v období dětství porušili legislativu, která umožňuje požívání alkoholických nápojů až od 18ti let věku. Myslím si, že nedodržování legislativy v dětství může mít za následek páchaní trestné činnosti v budoucnu. Jedinci by měli být vedeni k dodržování všech právních norem již od útlého dětství.

Předposlední výzkumná otázka se zaměřuje na informaci, zda se u vybraných mladistvých jedná o první provinění. Ve všech případech nebylo z opisu rejstříku trestů ani ze zprávy z bydliště k mladistvému zjištěno jakýchkoli negativních poznatků, u všech se jedná o první provinění. Nejzávažnějšího provinění se dopustil Petr a to pokusu o znásilnění. Jana se dopustila krádeže. Svoji matce odcizila kreditní kartu i s pin kódem, následně vybrala celkem 56 tisíc korun. U Radka se jednalo o provinění výtržnictví. Došlo k němu na fotbalovém zápase, kde Radek spolu se skupinkou dalších osob poškodil zázemí stadionu a následně fyzicky napadl fanouška protihráče. U Luboše se jednalo o trestný čin poškození cizí věci, přesněji o poškození 4 vagónů odstavených na vlakovém nádraží. Škoda byla vyčíslena na 32 tisíc korun.

Jelikož se jedná o mladistvé, není až tak překvapivé, že se jedná o první trestný čin. Páchání provinění v mladistvém věku může mít za následek další trestnou činnost v budoucnu. Je možné, že díky alternativnímu trestu si jedinci svoji chybu uvědomí a v dalším životě se budou vyhýbat porušování legislativy. Alternativní trest by měl působit výstražně a jedinci by si svůj prohřešek měli uvědomit.

Poslední výzkumná otázka je zaměřena přímo na využívání alternativních trestů u mladistvých páhajících provinění. Všichni zkoumaní jedinci za své jednání obdrželi v rozhodnutí soudu alternativní trest. Dle mého názoru je to především proto, že se u všech

jedinců jednalo o první provinění. Aplikace alternativních trestů závisí na legislativě a zohledňuje okolnosti provinění pachatelů.

U Petra se jedná o odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Soudce přihlédl k polehčujícím okolnostem, kterými byl fakt, že se jednalo o první provinění a dále především přiznání, spolupráce Petra s Policií ČR a to, že Petr spáchaného činu upřímně litoval. Výjimkou, která trestu unikla, je Jana a to díky matce, která po zjištění faktu, že trestný čin spáchala její mladistvá dcera, využila svého práva a vzala souhlas se stíháním své dcery zpět. Dle mého názoru by byl v rozhodnutí soudu i Janě s největší pravděpodobností uložen alternativní trest. U Radka nebylo shledáno žádných polehčujících okolností, jelikož s orgány činnými v trestním řízení nespolupracoval a neprojevoval jakoukoliv lítost nad svým jednáním. Rozhodnutí soudu bylo proto přísné a Radkovi bylo uloženo nejen trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce na dobu jednoho roku, ale i trestní opatření obecně prospěšných prací v trvání 100 hodin. Luboš dostal také za provinění poničení cizí věci trestní opatření obecně prospěšné práce, ovšem na spodní hranici trestu.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že rozdílnost znaků je patrná především v druhu provinění a následném trestním opatření. U Jany jsou patrné i rozdílné znaky v rodinné anamnéze a také nepotrestání za své provinění, jelikož matka stáhla trestní stíhání.

ZÁVĚR

Cílem teoretické části mé práce bylo popsat problematiku alternativních trestů jak z hlediska vymezení základních pojmů a vztahů mezi nimi, tak možností, pravidel a limitů jejich praktického využití. Popisná teoretická část je nutným odrazovým můstkem pro širší vhled do problematiky. Dle mého názoru byl cíl hlubšího proniknutí do problematiky alternativního trestání splněn.

Teoretická část se zabývá především alternativními tresty, které jsem se snažila objasnit a popsat detailněji. Alternativní tresty slouží jako náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody, který se mladistvým ukládá pouze za extrémně závažná provinění. Soudci se vždy snaží přihlédnout k polehčujícím okolnostem, pokud nějaké existují, a snaží se zvolit jako druh trestu za provinění spíše tresty alternativní, kterými jsou podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti nebo vyhoštění.

Všechny druhy a konkrétní pravidla alternativních opatření jsou popsány v příslušné legislativě, dle které se řídí. Mohli bychom ale namítnout, že u trestu domácího vězení tato podmínka splněna není. Je to nejmladší a také nejpřísnější druh alternativního trestu a také nejpřísnější. V současné době se k němu soudci přiklánějí pouze ve výjimečných případech. Je to proto, že v České republice chybí elektronický monitoring, i když legislativa monitoring již obsahuje. V současné době provádí kontrolu PMS v rámci nepravidelných návštěv u odsouzených v místě trvalého bydliště. Chybí zde firma na dodávku a zajištění monitorování, v současné době je ale vypsáno výběrové řízení na tuto činnost. Proto můžeme v brzké době očekávat, že monitoring bude funkční kromě jiných zahraničních zemí i v České republice.

Alternativní tresty jsou ukládány ve velké míře, soudci k nim přihlíží především v méně závažných případech. Jejich prospěšnost spočívá především ve finanční nenáročnosti a dostatku místa pro pachatele závažných trestných činů nebo recidivistů. Alternativní tresty neberou odsouzenému možnost přestat se účastnit normálního života. Lidé odsouzení k odnětí svobody musí přerušit veškeré kontakty s okolním světem, což má negativní důsledek na pozdější propuštění, kdy se tito lidé musí resocializovat.

Dále jsem zmínila i funkci PMS, která s alternativním trestáním velmi úzce souvisí. Provádí totiž dohled nad odsouzeným a snaží se mu pomoci v denních činnostech, například při nápravě škod oběti, snaží se pachatele motivovat či napravit.

V teoretické části jsem nezapomněla zmínit ani ochranná opatření, ke kterým se soudci mohou přiklonit také. Primárním účelem je především ochrana společnosti před pachatelem trestného činu.

Informace jsem čerpala především ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a další odborné literatury.

Cílem empirické části bylo porovnání jednotlivých vybraných znaků u mladistvých páchajících provinění. Zaměřila jsem se především na osobní a rodinnou anamnézu, zjištění, zda mají alternativně trestaní dobré školní výsledky a také zda jim byl uložen v rozhodnutí soudu právě zmiňovaný druh alternativního trestu.

Informace a následné srovnání jednotlivých případových studií můžeme najít v empirické části, především v jejím závěru. S vědomím toho, že možnost zobecnění výsledků je limitovaná množstvím uvedených případů a možnostmi přístupu ke komplexním informacím z jednotlivých kauz, nemůže být výsledkem této práce statistické zobecnění. Výsledky jsou platné pouze pro uvedené případy. I přesto si myslím, že cíl empirické části byl splněn, protože jsem obdržela odpovědi na předem položené otázky.

Z údajů je zřejmé, že v opodstatněných případech jsou mladistvým alternativní tresty ukládány. Jejich konkrétní aplikace však odráží možnosti platné legislativy a zohledňuje okolnosti provinění pachatelů.

Shodnost znaků byla u vybraných mladistvých nejen ve vývojové a rodinné anamnéze, ale u mladistvých byly zaznamenány i špatné výsledky ve vzdělání. Dalším společným znakem je skutečnost, že všichni zkoumaní mladiství měli zkušenost s alkoholem již v období dětství, čímž došlo k prvotnímu porušení legislativy. U všech jedinců se jednalo o první provinění, za které v rozsudku soudu obdrželi alternativní trest.

Výjimkou, která v některých srovnávacích znacích liší, je Jana. Například oficiálně pochází z úplné rodiny, i když jsou její rodiče pracovně vytížení, také jako jediná unikla uložení alternativního trestu, který by s největší pravděpodobností za své jednání dostala.

I když u nás nemají alternativní tresty obecně ještě dlouhou tradici, lze říci, že jsou stále více využívány, a to jak u zletilých, tak u mladistvých pachatelů. Při správné aplikaci jsou pro pachatele mnohdy účinnější a vhodnější než trest odnětí svobody a taktéž ekonomicky výhodnější pro společnost

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1. vyd. Praha: Tiskárna MV, p. o., 2002.

FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. vyd. Ostrava: Key Publishing s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7418-039-2.

FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Ostrava: Key Publishing s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7418-041-5.

HULMÁNKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

JELÍNEK, Jiří a kol. *O novém trestním zákoníku*. Sborník mezinárodní vědecké konference. Olomoucké právnické dny. 1. vyd. Praha: Leges, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-87212-21-9.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Problémy trestního postihu mladistvých*. Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0793-0.

MATOUŠEK, Oldřich, Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.

PŘESLIČKOVÁ, Hana, Radek CAJDOŠ a Miroslav KRUTINA. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice: Informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení*. 1. vyd. Praha: Český helsinský výbor, 2009. ISBN 80-86436-14-4.

SČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.

SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2004. ISBN 80-86432-82-3.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

ŠOUKAL, Jiří, Drahomír DRÁPAL a Zdeněk LUKOVSKÝ. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC s. r. o., 2000. ISBN 80-86412-05-9.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZEMAN, Petr a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-081-6.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd., Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vyd. Key Publishing s.r.o. Ostrava, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

ÚPLNÉ ZNĚNÍ č. 1006. *Trestní předpisy*. Nakladatelství Sagit, a. s.: Ostrava, 2014. ISBN 978-80-7488-032-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČESKÁ JUSTICE. *Probační a mediační služba ohlásila veřejnou zakázku na elektronické náramky*. *Ceska-justice.cz* [online]. 3. 1. 2015 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2015/01/probacni-a-mediacni-sluzba-ohlasila-verejnou-zakazku-na-elektronicke-naramky/>.

HULÁN, Petr. *Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku*. *eAdvokacie.cz* [online]. 22. 2. 2011 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/trest-domaciho-vezeni-v-novem-trestnim-zakoniku>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Poslání a cíle Probační a mediační služby*. *pmscr.cz* [online]. © 2002-2015. [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Věstník veřejných zakázek*. *Vestnikverejnychzakazek.cz* [online]. 6. 1. 2015 [cit. 2015-01-16]. Dostupný z: <http://www.vestnikverejnychzakazek.cz/cs/Form/Display/555162>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy - Rozbor situace v oblasti péče o delikventní mládež*. Mvcr.cz [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-rozbor-situace-v-oblasti-pace-o-delikventi-mladez.aspx>.

SKOBLOVÁ, Jitka. *Mladiství a kriminalita*. *Trestní.juristic.cz* [online]. 10. 8. 2000 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/30794/clanek/trest2.html>.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ VĚ VĚCECH MLADISTVÝCH. *www.trestni-rizeni.com* [online]. © 2006 – 2015 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
Sb.	Sbírka zákonů
z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
ř. z.	Říšský zákoník
PMS	Probační a mediační služba
Odst.	Odstavec
Kč	koruna česká
FC	fotbalový klub
Aj.	A jiné
atd	A tak dále
mj.	Mimo jiné
tzn.	To znamená

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Soňa Baďurová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Alternativní tresty u mladistvých
Název v angličtině:	Alternative punishments for juvenile
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zaměřuje na alternativní tresty ukládané mladistvým. Cílem teoretické části je bližší seznámení s problematikou alternativního trestání u mladistvých. V teoretické části bude použita metoda shromažďování a vyhodnocování informací z odborné literatury a dalších zdrojů. Výzkumná část bude realizována využitím kvalitativního výzkumu, konkrétně případových studií. Zaměřím se na náhodně vybrané mladistvé a jejich případy, které popíši a poté porovnáám vybrané znaky. Cílem empirické části je zjistit, zda a za jakých okolností se u mladistvých ukládají alternativní tresty, zda páčání trestné činnosti ovlivňuje rodinná nebo osobní anamnéza či zda mají mladiství delikventi horší výsledky ve vzdělání.
Klíčová slova:	Trestní právo, alternativní tresty, mladistvý, restorativní justice, trestný čin
Anotace v angličtině:	This work focuses on the alternative punishments imposed on juveniles. The aim of the theoretical part is a more intimate acquaintance with the problems of the alternative punishment for juvenile. In the theoretical part the method of collecting and evaluating information from specialized literature and other resources will be used. The empirical part will be realized through qualitative research, specifically case studies. I will focus on the randomly selected adolescents and their cases that I will describe and then compare the selected

	characters. The aim of the empirical part is to determine details about imposing alternative sentences to juveniles. After that I focus on questions whether to commit a crime affects a family or personal anamnesis, or if the teenager has worse results in education.
Klíčová slova v angličtině:	Criminal law, alternative punishments, juvenile, restorative justice, crime
Rozsah práce:	58 stran
Jazyk práce:	český jazyk